

ПРИНЦИП ЄДНОСТІ ЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ І ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНИХ ЗАСАД У ФОРМУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

В. С. КОСТЮК, кандидат економічних наук

А. А. ОСПОВА, кандидат економічних наук

О. С. СИДОРЕНКО, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет садівництва

У статті розглядаються принципи централізації та децентралізації у формуванні та реалізації соціальної політики в Україні. Автори аналізують вплив війни та економічних реформ на соціальну сферу, наголошуючи на важливості продовження розвитку соціальних послуг. Обґрунтовано необхідність інтеграції централізованих і децентралізованих підходів для ефективного розвитку соціальної політики, особливо в аспекті надання соціальних послуг.

Ключові слова: соціальна політика, централізація, децентралізація, субсидіарність, соціальні послуги.

Постановка проблеми. Збройна агресія російської федерації проти України та тимчасова окупація частини української території поглибили кризу людського розвитку та загострили проблеми соціальної сфери. Нині ці проблеми проявляються у скороченні населення України, зниженні народжуваності, підвищенні рівня смертності серед військових і цивільного населення, включно із дітьми. Також спостерігається багатомільйонне зовнішнє та внутрішнє переміщення мешканців з небезпечних територій, втрата робочих місць як джерела добробуту, житла, падіння доходів та зниження якості життя. Означені проблеми вказують на те, що навіть війна не є приводом призупиняти розвиток соціальної сфери, адже від проведення ефективної соціальної політики буде залежати успіх економічних реформ у цей період, відновлення України після війни. До нагальних реформ сьогодення відносять продовження реформи місцевого самоврядування, тобто децентралізації, що стала однією з найнеобхідніших і найуспішніших в Україні. Досвід розвинутих країн Європи та світу свідчить про те, що не існує єдиної моделі місцевого самоврядування за рівнем децентралізації влади, структурою та ієрархією взаємовідносин, а тому продовжується пошук шляхів найкращого, найефективнішого поєднання централізації та децентралізації у формуванні та реалізації соціальної політики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання соціальної політики держави, поєднання централізації та децентралізації у її формуванні та реалізації розглядалися у працях таких учених, як: Ганслі Т. М., Бондаренко С. М.,

Бугас Н. В. [1], Бражко О. В., Чечель А. О. [2], Куйбіда В. С. [8], Колот А. М, Іщук С. І. [6], Лукеря Т. [9], Мних М. В., Чанишева Г. [12] та ін. Ними сформульовані загальні методологічні та методичні підходи до формування соціальної політики держави як основи забезпечення соціального розвитку. Незважаючи на широке коло наукових досліджень в цій сфері, вказані проблеми потребують подальшого розгляду та вдосконалення.

Метою дослідження є розкриття змісту принципу поєднання централізації та децентралізації при здійсненні соціальної політики та обґрунтування необхідності його застосування.

Методика досліджень. При здійсненні дослідження принципу єдності централізованих і децентралізованих засад у формуванні та реалізації соціальної політики використано загальнонаукові методи наукового пізнання соціальних і економічних явищ. Теоретико-методологічною базою статті є напрацювання вітчизняних науковців і практиків, зарубіжних вчених, які займаються дослідженням даної теми. У процесі роботи над статтею використовувалися такі методи: індуктивний, дедуктивний – при дослідженні теоретичних аспектів категорій «соціальна політика», «централізація», «децентралізація»; спостереження, узагальнення – в процесі розробки остаточних висновків на основі одержаних результатів.

Результати досліджень. У соціальній, демократичній державі, якою проголошена Україна у ст. 1 Конституції [7], соціальна політика як напрям державного регулювання економіки і частина внутрішньої політики держави, відіграє ключову роль у забезпеченні оптимального розвитку соціальної сфери, створенні в суспільстві умов для соціальної безпеки людини, досягнення в суспільстві соціальної злагоди і стабільності, створення умов для зростання добробуту громадян, соціальних груп, територіальних громад, а також суспільства в цілому.

На сьогоднішній день немає загальноприйнятого визначення соціальної політики, підходи окремих авторів, як представників різних галузей знань, до розкриття її сутності, відрізняються. Таких визначень існує чимало, що пояснюється різними підходами дослідників до розуміння зазначеної категорії. Аналізуючи різні підходи до визначення поняття соціальної політики, можна погодитись з визначенням Г. Чанишевої, яка пов'язує зазначене поняття з соціальними функціями держави, з правами людини й рівнем життя, а саме, соціальну політику видається доцільним визначити як систему заходів, спрямованих на здійснення соціальної функції держави, забезпечення соціальних, культурних прав та інтересів людини, добробуту, соціального розвитку та підвищення рівня життя населення [12]. Різноманіття визначень пов'язане, на наш погляд, з тим, що в Україні відсутня на законодавчому рівні довгострокова концепція соціальної політики. Основні поняття, цілі, функції, завдання, напрями, сфери, структурні елементи, суб'єкти та об'єкти соціальної політики, механізм та засоби її реалізації, слід закріпити в окремому законі, як це здійснюється в окремих європейських країнах, де діють закони про соціальну

політику (наприклад, у Данії 1998 року прийнято Закон про активну соціальну політику).

У багатьох джерелах соціальна політика визначається як у вузькому, так і в широкому розумінні. У вузькому розумінні соціальна політика – це система заходів, спрямованих на забезпечення добробуту громадян та вирішення проблем, які охоплює «велика п'ятірка»: соціальне забезпечення, житлові програми, охорона здоров'я, освіта, соціальна допомога та послуги з ресоціалізації. У широкому розумінні соціальна політика передбачає регулювання соціальної сфери та соціальних відносин з метою забезпечення оптимального функціонування соціальної системи в цілому, створення умов, що задовольняють соціальні інтереси людей і сприяють їх всебічному розвитку [1].

Сучасна соціальна політика, як і будь-який вид державної політики в різних сферах суспільного життя, реалізується в складних і суперечливих умовах розмежування повноважень і відповідальності між центральними органами та структурами місцевого самоврядування. Для забезпечення повноцінного розвитку соціальної сфери необхідною умовою є організація та здійснення державного управління на засадах чітко визначених принципів, які є регулятивними настановами, що пов'язують мету зі способами її досягнення, вказують на можливі або ж необхідні шляхи, механізми, засоби реалізації поставленої мети [8].

Одним з найбільш важливих принципів у формуванні та реалізації соціальної політики, на наш погляд, є принцип єдності централізованих і децентралізованих засад в управлінні. Відповідно цього принципу передбачається чітке визначення функцій та усунення їх дублювання, розподіл повноважень і відповідальності між місцевими, регіональними і центральними органами управління в соціальній сфері, підвищення координації дій усіх суб'єктів управлінської діяльності щодо прийняття раціональних і ефективних управлінських рішень в соціальній сфері. Це зумовлено тим, що людина як особистість в усій своїй різноманітності, живе і розвивається в конкретних містах, селах і регіонах. Поєднання засад централізації та децентралізації у соціальній сфері передбачає чіткий розподіл функцій між центральними органами державної влади і органами місцевого самоврядування і передання основних функцій управління на місця, розширює повноваження регіональних і місцевих органів державного управління, посилює їхню відповідальність за рівень соціальної безпеки людини в суспільстві, якість її життя, посилює їх ініціативність, активність та співпрацю з різними суб'єктами соціальної політики, що сприяє демократизації всієї системи управління в соціальній сфері.

У процесі створення та здійснення соціальної політики важливою є чітка координація функцій, обов'язків і повноважень між різними учасниками, що включають складні взаємини. Для ефективності цього процесу необхідно підтримувати належне співвідношення між усіма елементами, координувати діяльність державних, регіональних, місцевих, політичних, громадських, економічних та інших організацій, а також трудових колективів. Це вимагає систематизації та стандартизації соціальних відносин усіх суб'єктів соціальної

політики, у якому ключову роль займає держава. Вона має на меті координувати та організувати процеси, що впливають на функціонування та розвиток соціального життя. Також держава повинна розробити концепцію соціальної політики, встановити її пріоритети та ключові напрями, визначити методи та форми для оптимального та ефективного поєднання економічного і соціального розвитку. Звідси постає необхідність збільшення принципу централізації у процесах формування та впровадження соціальної політики. Держава завжди була і продовжує виступати одним з ключових учасників у сфері соціальної політики, однак змінилася її роль та форми впливу у цій галузі суспільного життя. Зокрема, держава має встановити базові принципи і напрями для втілення соціальної політики, які забезпечуватимуть соціальну безпеку, належну якість життя, та право на гармонійний соціальний розвиток як для окремих осіб, так і для соціальних груп. Для успішної реалізації соціальної політики критично важливою є активна участь громад та їх глибоке розуміння здійснюваних реформ, а також формування цінностей на рівні цих громад.

На перше квітня 2024 року Україна відзначила десяту річницю з початку реформи місцевого самоврядування, яка відома під назвою «децентралізація». Ця реформа стала однією з найбільш необхідних, успішних і популярних змін, що значно вплинули на стабільність і безпеку України. Завдяки децентралізації, місцеві влади відіграють вирішальну роль у процесах відновлення та відбудови країни. Ця реформа покликана забезпечити ефективність і прозорість управлінських процесів, враховуючи унікальні обставини кожного регіону і окремої територіальної громади.

Україна, яка є унітарною державою з адміністративно-територіальним устроєм, охоплює чотири рівні управління: національний (центральний), регіональний, субрегіональний (райони) та місцевий (територіальні громади). Ця структура включає регіональний, субрегіональний, та місцевий рівні. Згідно з Європейською хартією місцевого самоврядування, започаткованою в 2015 році, в Україні триває процес створення ефективного системи місцевого самоврядування, що забезпечує спроможність базового рівня управління.

Реформа місцевого самоврядування в Україні, яка охоплює 1 469 територіальних громад, у тому числі 31 громаду, що з 2014 року перебувають на тимчасово окупованих територіях, має на меті активізувати участь мешканців у керуванні місцевими справами. Важливими аспектами реформи є відкритість та прозорість діяльності місцевих органів влади, що сприяє належному демократичному управлінню. Місцева влада, знаходячись у безпосередньому контакті з громадянами, відіграє ключову роль у задоволенні їхніх потреб, формуванні думки про владні структури та виконанні соціальних обов'язків. Ефективний діалог та урахування думок мешканців є суттєвими для вирішення місцевих проблем і регулювання життя громад [2].

Компетенції в рамках управлінської ієрархії слід розподіляти відповідно до принципу субсидіарності, згідно з яким вищі рівні управління беруть на себе лише ті задачі, які не можуть бути ефективно здійснені на нижчих рівнях. Таким чином, кожен наступний рівень влади допомагає попередньому, відіграючи

допоміжну (субсидіарну) роль, і займається вирішенням проблем, які перевищують можливості місцевих органів влади. Управління, таким чином, організовується «знизу вгору».

Принцип субсидіарності походить з католицької соціальної доктрини, яка критикує необґрунтоване переведення відповідальності на спільноту у справах, які індивід може вирішити самостійно, а також передачу завдань вищому рівню управління, коли їх може виконати нижчий рівень. [10]. Цей принцип став одним з основоположних принципів Європейського Союзу і закріплений в ст. 5 Договору про заснування ЄС [4]. Згідно цієї статті Спільнота, за винятком сфери її виняткової компетенції, постійно оцінюючи обґрунтованість дій ЄС з погляду наявних можливостей, вдається до будь-яких заходів лише в тому разі, якщо вони ефективніші за відповідні заходи на національному, регіональному або місцевому рівнях.

Принцип субсидіарності передбачає, що при побудові діяльності місцевого самоврядування державі належить віддати територіальним громадам повноваження у тому обсязі, який вони можуть виконати, законодавчо забезпечити участь різних рівнів місцевого самоврядування у визначенні власних повноважень. Межею компетенції місцевої влади за умови впровадження принципу субсидіарності є невтручання у питання, які віднесені до компетенції інших влад. Ця межа повинна бути також мірилом законності та конституційності дій місцевого самоврядування [6]. Нормативне визначення принципу субсидіарності місцевого самоврядування здійснено у статті 4 Європейської хартії місцевого самоврядування 1985 року. Так, відповідно до частини 3 статті 4 Хартії «публічні повноваження, як правило, здійснюються переважно тими органами публічної влади, які мають найтісніший контакт з громадянином. Наділяючи тими чи іншими повноваженнями інший орган, необхідно враховувати обсяг і характер завдання, а також вимоги досягнення ефективності та економії» [5]. Важливим і нескладним, але дещо спрощеним показником адміністративної децентралізації є коефіцієнт відношення видатків місцевих органів влади до національного ВВП. Найбільш високі значення цього показника в Європі зареєстровані у північних країнах, де через місцеві органи влади витрачається понад 20 % ВВП.

Застосування принципу поєднання централізованих і децентралізованих підходів у розвитку та впровадженні соціальної політики можна ілюструвати через різні її аспекти. Особливу увагу варто приділити наданню соціальних послуг, які становлять ключовий елемент підтримки громадян і сприяють забезпеченню належного рівня життя. Ці послуги надаються безпосередньо мешканцям громад.

Соціальна підтримка особливо необхідна людям похилого віку, число яких перевищує 9 мільйонів осіб, складаючи приблизно одну п'яту міського населення та одну третину сільського. У контексті російської військової агресії значення соціальних послуг ще більше зростає, адже підвищується потреба серед військовослужбовців, їхніх родин та ветеранів. Значно зросла і кількість осіб з інвалідністю, яка, згідно з даними Міністерства соціальної політики, досягла

трьох мільйонів осіб [3]. Зростаючі потреби суспільства викликають попит на більшу кількість реабілітаційних фахівців і розширення мережі центрів і відділень, які допомагають людям відновити свою функціональність. Важливим є також наявність фахівців, які надають інформацію військовослужбовцям про їхні права, пільги та гарантії, допомагають у пошуку необхідної медичної та психологічної підтримки. У зв'язку з цим, з'являються нові професії, одна з яких вже офіційно зареєстрована і ринок праці починає шукати кандидатів. Ця професія має назву «спеціаліст з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб». Завдання такого фахівця включають допомогу ветеранам та їхнім родинам у вирішенні різноманітних бюрократичних і юридичних питань, а також роз'яснення важливих аспектів, пов'язаних з їхніми правами та пільгами.

Отже, одним із ключових завдань держави є систематичний аналіз потреб різних соціальних груп та адаптація державної політики в цій галузі. Це особливо важливо, оскільки послуги, що можуть бути доступні громадянам у мирний час, часто відрізняються від тих, що передбачені під час воєнного стану. Зі свого боку, територіальні громади несуть відповідальність за планування, організацію та надання цих послуг, що є важливою складовою їх функціонування.

Для отримання соціальних послуг згідно з чинним законодавством необхідно дотримуватися встановлених державних стандартів, які регулюють діяльність надавачів цих послуг на місцевому рівні. Класифікатор соціальних послуг визначає перелік послуг, які можуть отримати громадяни, включаючи загальні визначення кожної послуги, короткі описи та умови їх надання. У цьому ж документі вказані соціальні групи, що мають право на отримання певних видів послуг.

З іншого боку, існують Державні стандарти соціальних послуг, які є розширенням Класифікатора соціальних послуг. Вони містять докладний опис кроків та заходів, необхідних для надання кожної окремої послуги, від початкового звернення за допомогою до фінальної оцінки результатів. Стандарти визначають обсяг заходів, що входять до складу послуги, що, в свою чергу, впливає на встановлення їх вартості.

Стандарти соціальних послуг призначені забезпечувати високу якість обслуговування, бути адаптивними та реалістичними для виконання як державними, так і недержавними надавачами. Це також сприяє розвитку ринку соціальних послуг, коли громади закупають послуги у недержавних надавачів [9].

Кабінет Міністрів України нещодавно схвалив План для «Ukraine Facility», який передбачає фінансову підтримку від Європейського Союзу на суму 50 мільярдів євро [11]. Цей чотирирічний план включає в себе низку ключових структурних реформ, спрямованих на підвищення макроекономічної стабільності та стимуляцію економічного зростання, з особливим акцентом на розвиток людського капіталу.

У рамках цього плану, Міністерство соціальної політики України відповідальне за розробку та реалізацію реформ, спрямованих на покращення соціальної інфраструктури і соціального забезпечення. Основні напрями

включають спрощення доступу до ринку праці, вдосконалення системи реабілітації, та продовження процесу деінституціоналізації. Ці заходи мають на меті підтримку та допомогу найбільш уразливим верствам населення, таким як особи з інвалідністю, діти, які втратили батьків, родини ветеранів, та внутрішньо переміщені особи, у забезпеченні їхньої соціальної активності та економічної незалежності.

Висновки. У соціальному житті суспільства існують завдання, які можна вирішити тільки на національному рівні. Однак, стратегічне вирішення питань соціального розвитку також вимагає забезпечення доступу до соціальних послуг для широких верств населення на рівні територіальних громад. Це підкреслює важливість ефективного поєднання централізації та децентралізації у формуванні та реалізації соціальної політики. Основним завданням процесу децентралізації на сучасному етапі є чітке визначення сфер діяльності, функцій і відповідальності на різних рівнях управління, що допомагає вирішувати конфлікти та підвищувати загальну ефективність діяльності держави.

У Європейському Союзі Маастрихтським договором запроваджено субсидіарність як можливість індивідууму вносити свою частку у вирішення соціальних проблем, яка завжди повинна забезпечуватися на найнижчому практичному рівні. Саме субсидіарність передбачає достатньо високий ступінь фінансової та адміністративної децентралізації.

Принцип єдності між централізованими та децентралізованими підходами відіграє важливу роль у формуванні та виконанні соціальної політики, особливо у контексті надання соціальних послуг. На державному рівні завдання полягає у неперервному аналізі потреб соціальних груп і регулюванні державної політики відповідно до цих потреб. З іншого боку, територіальні громади несуть відповідальність за планування, організацію та безпосереднє надання цих соціальних послуг.

Література:

1. Бондаренко С. М., Бугас Н. В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 2. Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1981> (дата звернення: 08.05.2024).

2. Бражко О. В., Чечель А. О., Верительник С. М. Концепція соціальної відповідальності органів місцевого самоврядування в контексті сталого розвитку якості життя в громаді. *Наукові перспективи*. 2024. № 3 (45). С. 127–139.

3. В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю. *Укрінформ*. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3763345-v-ukraini-nalichuetsa-3-miljoni-ludej-z-invalidnistu-zolnovic.html> (дата звернення: 02.05.2024).

4. Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства) № 994_017, Редакція від 01.01.2005, Верховна Рада України офіційний веб-портал. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (дата звернення: 08.05.2024).

5. Європейська хартія про місцеве самоврядування та пояснювальна доповідь. *Конгрес місцевих і регіональних органів влади Ради Європи*. 2012.

Режим доступу : <https://samoorg.com.ua/wp-content/uploads/2008/04/YEHMS.pdf>. (дата звернення: 04.05.2024).

6. Іщук С. І. Правові проблеми забезпечення принципу субсидіарності місцевого самоврядування у процесі децентралізації влади та розвитку громадянського суспільства в Україні. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2020. № 1 (21). Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20isisvu.pdf>. (дата звернення: 08.05.2024).

7. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР, Редакція від 01.01.2020. Верховна Рада України офіційний веб-портал. Режим доступу : <http://surf.li/tword>. (дата звернення: 07.05.2024).

8. Куйбіда В. С. Реформа системи державного управління та місцевого самоврядування в Україні: стан, виклики, перспективи здійснення. К.: НАДУ, 2018. 180 с.

9. Лукеря Т. Місія (все ще) нездійсненна: недоліки сфери соціальних послуг та як їх усунути. *Децентралізація*. Режим доступу : <https://decentralization.ua/news/17991>. (дата звернення 28.04.2024).

10. Мороз В. Функціональні принципи соціального вчення Української греко-католицької церкви (1991–2011): історико-релігієзнавчий аналіз. *Схід*. 2014. № 4 (130). С. 92–96.

11. План для Ukraine Facility. Режим доступу: <http://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>. (дата звернення 12.05.2024).

12. Чанишева Г. І. Соціальна політика: поняття, цілі та правове забезпечення. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 80–85.

References:

1. Bondarenko, S., Buhas, N. (2021). Social policy of the state as a basis for ensuring social development. *Public administration: improvement and development*, no 2. Available at <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1981>. (Accessed May 08, 2024). [in Ukrainian].

2. Brazhko, O., Chechel, A., Verytelnyk, S. (2024). The concept of social responsibility of local governments in the context of sustainable development of the quality of life in the community. *Scientific perspectives*, no. 3 (45), pp. 127–139. [in Ukrainian].

3. There are 3 million people with disabilities in Ukraine (2023). *Ukrinform*. Available at <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3763345-v-ukraini-nalicyuetsa-3-miljoni-ludej-z-invalidnistu-zolnovic.html> (Accessed May 02, 2024). [in Ukrainian].

4. Treaty Establishing the European Community (Treaty Establishing the European Economic Community), no. 994_017, Version of 01.01.2005, Verkhovna Rada of Ukraine official web portal. Available at https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text (Accessed May 08, 2024). [in Ukrainian].

5. European Charter of Local Self-Government and explanatory report (2012). Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe, 2012. Available at <https://samoorg.com.ua/wp-content/uploads/2008/04/YEHMS.pdf>. (Accessed May 04, 2024). [in Ukrainian].

6. Ishchuk S. (2020). Legal Problems of Ensuring the Principle of Subsidiarity of Local Self-Government in the Process of Decentralisation of Power and Development of Civil Society in Ukraine. *Journal of the National University of Ostroh*

Academy. Series 'Law', no. 1 (21). Available at <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20isisvu.pdf>. (Accessed May 08, 2024). [in Ukrainian].

7. The Constitution of Ukraine of 28 June 1996 No. 254к/96-BP, Version of 01.01.2020, Verkhovna Rada of Ukraine official web portal. Available at <http://surl.li/twopd>. (Accessed May 07, 2024). [in Ukrainian].

8. Kujbida, V. (2018). *Reform of the system of public administration and local self-government in Ukraine: status, challenges, and prospects for implementation*, Kyiv: NADU, 2018. 180 p. [in Ukrainian].

9. Lukeria, T. (2024). Mission (still) impossible: shortcomings of the social services sector and how to address them. *Decentralisation*. Available at <https://decentralization.ua/news/17991>. (Accessed April 28, 2024). [in Ukrainian].

10. Moroz, V. (2014). Functional Principles of the Social Doctrine of the Ukrainian Greek Catholic Church (1991–2011): Historical and Religious Analysis. *East*, no 4 (130), pp. 92–96. [in Ukrainian].

11. Plan for the Ukraine Facility (2024). Available at <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>. (Accessed May 12, 2024). [in Ukrainian].

12. Chanysheva, H. (2020). Social Policy: Concept, Objectives and Legal Support. *Entrepreneurship, business and law*, no. 11, pp. 80–85. [in Ukrainian].

Annotation

Kostyuk V., Osipova A., Sydorenko O.

The principle of the unity of centralised and decentralised principles in the formation and implementation of social policy

This article analyses the principle of combining centralisation and decentralisation in the formation and implementation of social policy. It is pointed out that the war is not a reason to suspend the development of the social sphere, since the success of economic reforms during this period and Ukraine's recovery from the war will depend on the implementation of effective social policy.

The article summarises theoretical approaches to social policy as a direction of state regulation of the economy and a part of the internal policy of the state, which plays a key role in ensuring optimal development of the social sphere. The diversity of definitions of social policy is due to the fact that Ukraine does not have a long-term concept of social policy at the legislative level, and there is no separate law that would enshrine the basic concepts, goals, functions, objectives, subjects and objects of social policy, and the mechanism and means of its implementation.

The study proves that, in accordance with the principle of unity of centralised and decentralised principles in governance, the State should form a paradigm of social policy, its priorities and main directions. That is, from this point of view, there is a need to expand the principle of centralisation in the formation of social policy. And for the successful implementation of social policy, it is important to involve communities in understanding the local government reform, better known as 'decentralisation', which has become one of the most necessary, successful and popular reforms in Ukraine.

The study highlights the principle of subsidiarity, when only those functions are transferred to a higher level of government that cannot be effectively implemented at a lower level, and that cannot be handled effectively by local authorities as the closest to the people, i.e. the governance mechanism is built from the bottom up. It is

determined that the effect of the principle of unity of centralised and decentralised principles in the formation and implementation of social policy is clearly evident in the provision of social services. Here, the task of the State is to constantly analyse the needs of social groups and review the State policy in this area, while the task of territorial communities is to be responsible for planning, organising and providing these services.

Key words: *social policy, centralisation, decentralisation, subsidiarity, social services.*

УДК: 658.567:338.1 (292.4)

DOI: 10.32782/2415-8240-2024-104-2-317-323

СТРАТЕГІЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БІЗНЕСУ: РИЗИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

А. О. РЕВУЦЬКА, кандидат економічних наук

Л. В. СМОЛІЙ, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У статті досліджено стратегію циркулярної моделі управління розвитком бізнесу, проаналізовано ризики і перспективи для України. На основі аналізу наукових праць встановлено сутність понять «бізнес-модель», «стратегія управління бізнесом» та «циркулярна економіка». Здійснено аналіз базових принципів економіки 3R (скорочення, повторне використання та переробка) замкненого циклу, засоби її функціонування. Детально досліджено п'ять основних циркулярних моделей (круговий ланцюг постачання, продовження життєвого циклу товару (ЖЦ), товар як послуга, переробка ресурсів, дизайн без відходів) та проаналізовано графічно їхню взаємодію. Обґрунтовано основні аспекти функціонування цих моделей за трьома рівнями: ринкова вартість, рівень екосистеми та рівень ведення бізнесу і витрат. Проаналізовано ризики та проблеми під час впровадження циркулярних моделей управління бізнесом і його розвиток, а саме: економічні, соціальні та екологічні.

Ключові слова: *циркулярна економіка, стратегія управління бізнесом, бізнес-модель, принципи, ризики, циркулярна модель.*

Постановка проблеми. Сьогодні ми зіштовхуємося з проблемами забруднення водойм морів та річок, з глобальним потеплінням, з нераціональним використанням ресурсів, дана ситуація вимагає нових підходів та інноваційних інструментів для їх мінімізації та подолання. Потрібно зауважити, що події які відбувалися останніми роками в нашій країні та відбуваються і на сьогодні такі як, пандемія COVID-19, військова агресія російської федерації проти України, пришвидшення вступу України до ЄС спонукають нас до конкретних змін як в законодавстві так і в підходах до виробництва та бізнесу в цілому. Тому поняття «циркулярної економіки» саме в бізнес-моделях, передбачає різні підходи до мінімізації руйнівного впливу на навколишнє середовище, та залишається